

กรมทรัพย์สินทางปัญญา
กระทรวงพาณิชย์

เล่มที่ 61
วันที่ประกาศโฆษณา

เลขที่ประกาศ 181
31 มกราคม 2565

ประกาศโฆษณาการรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เลขที่คำขอ 59100146 วันที่ยื่นคำขอ 20 ตุลาคม 2559

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าตีนจกโหลงลีลำพูน (Pha Teen Jok Lhong Li Lamphun หรือ Teen Jok Lhong-Li Lamphun Textiles)

รายการสินค้า ผ้าตีนจก

ผู้ขอขึ้นทะเบียน 1. องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน
2. เทศบาลตำบล
3. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านปวงคำ
4. สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)

ที่อยู่ 125 หมู่ 15 ตำบลป่าสัก อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน 51000

1. คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

ผ้าตีนจกโหลงลีลำพูน (Pha Teen Jok Lhong Li Lamphun หรือ Teen Jok Lhong-Li Lamphun Textiles) หมายถึง ผ้าชิ้นตีนจกที่มีองค์ประกอบ ได้แก่ แอวซิ่น (เอวซิ่น) ตัวซิ่น และตีนจก ผ่านกระบวนการทอจากเส้นฝ้าย และการจกด้วยมืออย่างประณีตตามกรรมวิธีแบบดั้งเดิม ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่สำคัญบนผืนผ้า คือ มีรูปคล้ายอักษร T อยู่กลางสะเปา ลวดลายมีการแบ่งกลุ่มชัดเจนทั้งลายมาตรฐานและลายประกอบ ผืนผ้าแน่นเรียบ เส้นฝ้ายไม่หลุดลุ่ย ผลิตในเขตพื้นที่อำเภอเมืองลำพูน ของจังหวัดลำพูน

ลักษณะของสินค้า

(1) ประเภทสินค้า คือ ผ้าชิ้นตีนจกที่มีองค์ประกอบ ได้แก่ แอวซิ่น(เอวซิ่น) ตัวซิ่น และตีนจก ผ่านกระบวนการทอจากเส้นฝ้าย และการจกด้วยมือ

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- แอวซิ่น(เอวซิ่น) : มีส่วนประกอบส่วนบนเป็นสีขาว มีความกว้างในช่วง 5 – 7 นิ้ว ส่วนประกอบส่วนล่างมีสีหลัก คือ สีแดง หรือสีน้ำตาล หรือสีน้ำตาลเข้ม มีความกว้าง 5 นิ้ว

- ตัวซิ่น มีความกว้างในช่วง 19 – 21 นิ้ว

- ตีนจก ลวดลายมีการแบ่งกลุ่มชัดเจนทั้งลายมาตรฐานและลายประกอบ โดยตีนจกมีส่วนประกอบด้วย แถบลายประกอบบน (ห้องบน) แถบลายมาตรฐาน แถบลายประกอบล่าง (ห้องล่าง) สะเปา หางสะเปา ความกว้างรวมกันของส่วนนี้ในช่วง 7 – 10 นิ้ว และเชิงซิ่นจะมีสีแดงอ่อนหรือเข้ม ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้ย้อม มีความกว้างในช่วง 4 – 7 นิ้ว

(3) ลักษณะที่สำคัญเป็นเอกลักษณ์

- ทางสะเปาของผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน จะมีรูปคล้ายอักษร T อยู่ตรงสะเปา
- ลักษณะลายผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูนจะเป็นลายเล็ก แบ่งเป็นกลุ่มลายอย่างชัดเจน ลวดลายแน่นเรียบสวยงาม ต่างจากผ้าตีนจกโดยเต่าที่จะมีลวดลายขนาดใหญ่ หรือผ้าตีนจกแม่แจ่มที่ลวดลายจะสอดคล้องต่อเนื่องกัน ไม่ได้แบ่งกลุ่มลวดลายอย่างชัดเจนเหมือนผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน
- มักจะมีสีเขียวเป็นสีประกอบในลวดลายผ้า
- ลวดลายของผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ลวดลายมาตรฐาน เช่น ลายขอเบ็ด ลายโคลมล้อมนกคู่ ลายขอผักกูด ลายหงส์เงืงนกคู่ ลายโคมสาย ลายเกร็ดเต่า ลายง้อนไถ (คันไถ) ลายโคลมล้อมหงส์คู่ ลายโคมลม (โคมลอย) ลายกุหลาบเครือ ลายช่อดอกไม้ ลายโคมเพชรเล็ก ลายโคมเพชรใหญ่ และลายกูดขอเบ็ด เป็นต้น

2) ลวดลายประกอบ เช่น ลายกำบ่อหละกัง (ผีเสื้อใหญ่) ลานนกคู่ขอเบ็ด ลายเครือเขาคำ (เถาว์ลย์) ลายเขียวหมาเล็ก ลายห่านคู่ ลายเต่า ลายนกเล่นน้ำ ลายเขียวหมาใหญ่ ลายแก้วก้อ (ทับทิม) ลายนกแก้ว (นกเค้าแมว) ลายดอกผักแว่น ลายนกคู่สลัต้นน้ำ (คนโท) ลายนกคู่สลักขามแงก่าปู้ (แมงมุม) ลายนกในกรงหมุน และลายเปิดน้ำ เป็นต้น

2. กระบวนการผลิต

วัตถุดิบ

(1) เส้นฝ้าย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เส้นพุ่ง เส้นจก และเส้นยืน

(2) แหล่งที่มาของเส้นฝ้ายทั้ง 3 ประเภท ดังนี้

(2.1) เส้นฝ้ายที่ผลิตในพื้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งพันธุ์ฝ้ายที่นำมาผลิต เช่น พันธุ์ตากฟ้า และพันธุ์พื้นเมือง เป็นต้น โดยนำฝ้ายมาผ่านกระบวนการปั่นด้วยมือและย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมี เหมาะสำหรับใช้เป็นเส้นจก

(2.2) เส้นฝ้ายเมืองโรงงานที่เคลือบน้ำยาเคมี หรือผ่านกรรมวิธี เหมาะสำหรับนำมาเป็นทั้งเส้นยืน เส้นพุ่ง และเส้นจก ที่ได้จากจากโรงงานผลิตเส้นฝ้ายในจังหวัดลำพูน หรือจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง เป็นต้น

วิธีการผลิต

(1) อุปกรณ์หลักที่นำมาใช้ในการทอผ้า เช่น เครื่องอัดฝ้าย แกนไม้สำหรับม้วนฝ้าย กี่ กระจวย (เบอร์ 40/42 หรือเบอร์ 48/42) ฟืม หรือฟืมไม้ที่ประกอบขึ้นเอง ขนเม่น หรือไม้ หรือเหล็กแหลม เป็นต้น

(2) การเตรียมเส้นฝ้าย (เฉพาะเส้นฝ้ายที่ผลิตในพื้นที่จังหวัดลำพูน)

(2.1) การอัดฝ้าย โดยการคัดดอกฝ้ายมาตากแดด แล้วนำมาเข้าเครื่องอัดฝ้าย เพื่อบั่นเอาเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย

(2.2) การยึงฝ้าย โดยนำฝ้ายที่อัดแล้วมายึง (ตี) ให้ฟู

(2.3) การตัดลูกทอ โดยนำฝ้ายที่ยึง (ตี) ให้ฟูแล้วม้วนกับแกนไม้ มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ

1 เซนติเมตร

(2.4) การปั่นฝ้าย โดยนำฝ้ายที่ผ่านการม้วนแล้วมาปั่นด้วยมือให้เป็นเส้นฝ้าย

(3) การทอจก

(3.1) นำฝ้ายเส้นยืนที่เตรียมไว้แล้ว (ฮ้วน) โดยฝ้ายเส้นยืนสีดำกับสีแดง ให้ใช้พิมพ์รวมกัน 7 – 8 หลบ ซึ่งใน 1 หลบมีเส้นฝ้าย 80 เส้น การคำนวณเส้นฝ้ายสีดำหรือสีแดงว่าแต่ละสีต้องใช้กี่หลบ ผู้ทอจะใช้ความชำนาญ โดยสังเกตที่ลวดลายของผ้าตีนจกที่จะทอเป็นหลัก

(3.2) นำฝ้ายเส้นยืนมาสับต่อกับต่อฝ้ายเดิมที่พิมพ์บนก็ โดยสับต่อให้ครบทุกเส้น

(3.3) ทำการทอจก โดยทอทีบไว้ประมาณ 1 นิ้ว ด้วยการเหยียบไม้ที่ผูกติดกับตะกอ เส้นยืนจะถูกแยกออก และเกิดช่องว่างให้สอดกระสวยเส้นฝ้ายเส้นพุ่งผ่านได้ เมื่อพุ่งกระสวยแล้วต้องกระทบพิมพ์ทุกครั้ง เพื่อให้เส้นฝ้ายเส้นพุ่ง แนบติดกันจากนั้นจึงทำการจกลวดลายตามแม่แบบที่ต้องการ

(3.4) ทำการจกลวดลาย โดยใช้ขนเม่น หรือไม้แหลม หรือเหล็กแหลมควักเส้นฝ้ายสอดเว้นตามลวดลาย ของแต่ละแถวด้วยมือ โดยทอผ้าคว่ำลายลงคือจกจากด้านหลังของผ้า ลายดอกด้านนอกจะอยู่ข้างล่างส่วนลายดอก ด้านบนจะเป็นด้านในของตีนจก ดังนั้น การทอจกจึงสามารถเก็บด้ายแน่นไม่หลุดลุ่ย และเรียบเนียน

การบรรจุหีบห่อ

(1) รายละเอียดบนฉลากหรือบรรจุภัณฑ์ ให้ประกอบด้วยคำว่า “ผ้าตีนจกโหลงลี่ลำพูน” หรือ “Pah Teen Jok Lhong-Li Lamphun” หรือ “Teen Jok Lhong-Li Lamphun Textiles”

(2) ให้ระบุชื่อและที่อยู่ ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ผลิต และผู้บริโภค

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดลำพูน มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบหุบเขาและพื้นที่ภูเขา ที่ราบอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด พื้นที่จะค่อยลาดสูงขึ้นในตอนกลางทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งแต่อำเภอแม่ทา ตอนใต้ของอำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอทุ่งหัวช้าง และอำเภอลี่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและภูเขาสูง มีระดับความสูงระหว่าง 400 – 800 เมตร ขึ้นไป ระดับความสูงจะลดลงเมื่อเข้าเขตที่ราบในอำเภอลี่ ที่ระดับความสูงประมาณ 400 – 800 เมตร พื้นที่อำเภอลี่มีขนาดกว้างขวางเกือบครึ่งหนึ่งของจังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 17 องศา 47 ลิปดา 11 พิลิปดาเหนือ ลองจิจูด 98 องศา 53 ลิปดา 12 พิลิปดาตะวันออก สภาพโดยทั่วไปเป็นที่สูงและเป็นภูเขาต้นน้ำลำธารหรือลำห้วย แม่น้ำเกือบทุกสายจะไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำลี่ แล้วจึงไหลลงสู่แม่น้ำปิง แม่น้ำลี่ เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านจากทิศใต้ไปทิศเหนือผ่าน 4 อำเภอของจังหวัดลำพูน ได้แก่ อำเภอลี่ อำเภอทุ่งหัวช้าง อำเภอบ้านโฮ่ง และอำเภอเวียงหนองล่อง

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดลำพูนโดยทั่วไปมี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ตั้งอยู่ในเขตร้อนที่ค่อนข้างไปทางเขตอากาศอบอุ่น แต่เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดลำพูนอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินห่างไกลจากทะเล สภาพภูมิอากาศจึงแตกต่างกันอย่างเด่นชัด คือ ในช่วงเดือนมีนาคมและเมษายนมีอากาศร้อน ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมมีฝนตกชุก และในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์มีอากาศหนาวเย็น ซึ่งฤดูหนาวและฤดูร้อนเป็นช่วงแล้งที่มีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 6 เดือน ในช่วงฤดูฝนอีก 6 เดือน ด้วยสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศดังกล่าวจึงเหมาะสมกับการปลูกพืช เช่น ฝ้าย เป็นต้น เพราะฝ้ายเป็นพืชที่เหมาะสมต่อการปลูกบนที่ดอนไม่ชอบน้ำขัง

ประวัติความเป็นมา

เมืองลี้ เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยหรือก่อนปี พ.ศ. 1800 มีพระนางจามะรี พระราชธิดาของเจ้าเมืองหลวงพระบาง ได้อพยพผู้คนหลบหนีภัยข้าศึกและโรคระบาดจากเมืองหลวงพระบางลงมายังทางทิศใต้สู่แคว้นล้านนา ได้สร้างเมือง ณ บริเวณวัดพระธาตุดวงเดียว เนื่องด้วยมีสายน้ำ 3 สายมาบรรจบกันได้แก่ แม่น้ำแม่แตง และแม่ปาย จึงมีลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสม จึงตั้งชื่อเมืองว่าเมืองลี้ และในอดีตมีการแบ่งเขตของชุมชนตามลุ่มน้ำ โดยลักษณะทางภูมิประเทศของแอ่งที่ราบเชิงใหม่ลำพูนมีทิวเขาสูงทอดตัวต่อเนื่องกัน มีหุบเขาขนาดใหญ่หรือเล็กแตกต่างกัน ระหว่างเทือกเขาเหล่านี้เป็นที่ราบที่ผู้คนตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนต่าง ๆ ซึ่งถูกแยกจากกันโดยอาศัยเขตแดนที่ใช้สันปันน้ำของภูเขาทั้งเล็กและใหญ่ ขอบเขตของภูเขาหรือเนินเขาเตี้ย ๆ แบ่งพื้นที่ใหญ่ออกเป็นส่วนย่อย ๆ เรียกพื้นที่ซึ่งเป็นที่ราบย่อย ๆ เหล่านี้ว่า "โหล่ง"

"ผ้าตีนจกโหล่งลำพูน" เป็นการทอจกผ้า แต่เดิมเป็นวัฒนธรรมการทอผ้าของกลุ่มชนไทยน หรือไทยวน หรือไทยล้านนา หรือโยนก ซึ่งเป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามาเป็นเวลานาน มีต้นกำเนิดจากกลุ่มไทยวนจากเชียงใหม่ ที่อพยพมาตั้งหลักปักฐานอยู่บริเวณพื้นที่ "โหล่ง" เมืองลี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2347 และได้นำวัฒนธรรมการทอผ้าจากแบบเชียงใหม่มาประยุกต์ สร้างสรรค์ จนมีลักษณะเฉพาะของลวดลาย มีความเป็นเอกลักษณ์ และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่แท้จริงของชาวไทยวนในชุมชน "โหล่งลี้" ซึ่งวิถีชีวิตของคนในพื้นที่จะเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และการทำการเกษตร วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความเชื่อ ความศรัทธา การสืบสานวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม อาทิเช่น เมื่อว่างจากการทำสวนไร่นาชาวบ้านจะมีการไปวัดทำบุญในงานเทศกาลต่าง ๆ โดยแม่บ้านจะมีการทอผ้าและตัดเย็บด้วยมือ เพื่อเตรียมเครื่องแต่งกายของคนในครอบครัว ด้วยการผสมผสานภูมิปัญญาด้านการทอผ้าจากที่มีมาแต่เดิมร่วมกับจินตนาการที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว ก่อเกิดการสร้างสรรค์ลวดลายต่าง ๆ ที่มีรูปแบบเฉพาะตัวขึ้นมา เอกลักษณ์ที่สำคัญของผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน คือ มีรูปคล้ายอักษร T อยู่กลางสะเปา ซึ่งหมายถึงเสาหลักของชุมชนของเมือง แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และความมั่งคั่ง ทั้งนี้ ได้มีการค้นพบผ้าชิ้นตีนจกโบราณถูกเก็บไว้เป็นจำนวนมากในเขตตำบลลี้ จึงถูกว่านชื่อโดยนักอนุรักษ์และนักสะสม นอกจากนี้ยังพบผ้าหลบและหมอนหน้าจกแบบไทยวนทั่วไปในพื้นที่โหล่งลี้ โดยเรียกจากเหล่านี้ว่า "ลายจกโหล่งลี้" ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2530 การทอผ้าตีนจกในพื้นที่ได้ห่างหายไปเพราะการทอผ้าจกมีกระบวนการที่ยากและละเอียดต้องใช้เวลาอันยาวนาน ประกอบกับมีการนำที่กระตุกเข้ามาแทนที่ ทำให้ผลิตผ้าได้รวดเร็วขึ้น จึงละเลยภูมิปัญญาโบราณ ต่อมาได้มีการสืบค้นภูมิปัญญาผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน ด้วยเล็งเห็นว่า "ผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน" มีความโดดเด่น สวยงาม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน จึงเป็นที่กล่าวขวัญของผู้ที่นิยมความสวยงามของผืนผ้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนใคร

4. ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าตีนจกโหล่งลี้ลำพูน ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอลี้ ของจังหวัดลำพูน รายละเอียดตามแผนที่

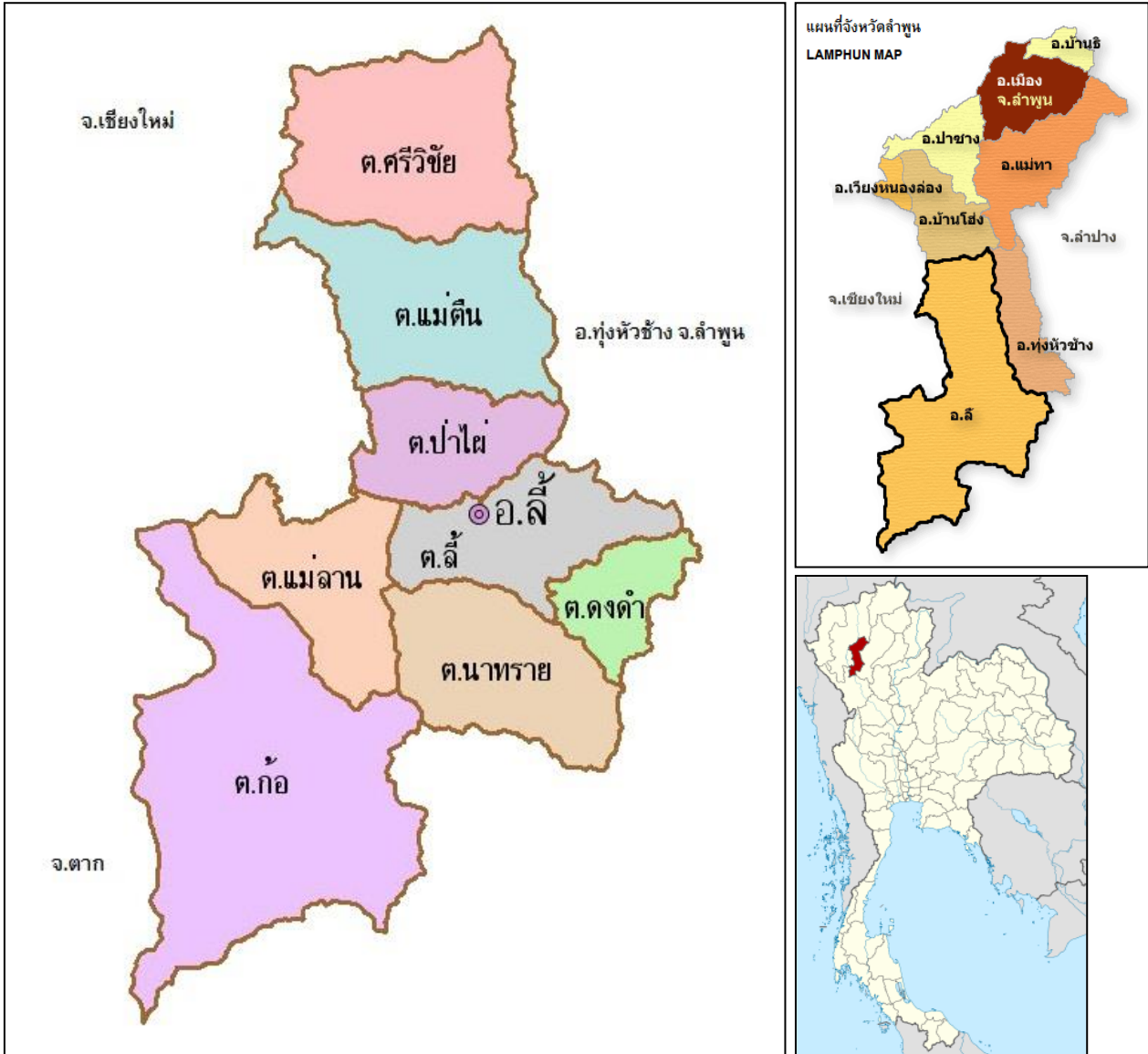
5. การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

- (1) ผ้าตีนจกโหลงลี่ลำพูน ต้องผลิตในเขตพื้นที่ที่กำหนด และตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตผู้ประกอบการค้าผ้าตีนจกโหลงลี่ลำพูน รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

6. เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

- (1) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิต และผู้ประกอบการค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าตีนจกโหลงลี่ลำพูน
- (2) ผู้ขอขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า จะต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิก ผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าตีนจกโหลงลี่ลำพูน และดำเนินการตามแผนการควบคุมตรวจสอบทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ ผ้าตีนจกโหลงลี้ลำพูน

ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าตีนจกโหลงลี้ลำพูน ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอลี้ ของจังหวัดลำพูน